

NACIONĀLAIS
ATTĪSTĪBAS
PLĀNS 2020

EIROPAS SAVIENĪBA
Eiropas Sociālais
fonds

IEGULDĪJUMS TAVĀ NĀKOTNĒ

Veselīgs un ekonomisks uzturs

SERTIFICĒTAS UZTURA SPECIĀLISTES LĪGA BALODE, TATJANA TEPO
UZTURZINĀTNES MAGISTRANTES
SIA "ONPLATE" UZTURA SPECIĀLISTES

OnPlate sertificētas uztura speciālistes

Līga Balode

Tatjana Tepo

Vēlamies cilvēkiem parādīt, ko veselīgs uzturs un aktīvs dzīvesveids var dot mūsu veselībai. Uzturs nav zāles un brīnumlīdzekļi neeksistē, bet ar cītīgu darbu mēs varam sevi izmainīt un iemīlēt!

Izglītība:

- Latvijas Universitāte – Maģistra grāds uzturzinātnē
- Rīgas Stradiņa universitāte – Profesionālais bakalaura grāds veselības aprūpē, kvalifikācija – uztura speciālists

Darba pieredze:

- SIA „OnPlate” sertificētas uztura speciālistes;
- „Rehabilitācijas centrs Tērvete” uztura speciālistes;
- „Dobeles un apkārtnes slimnīca” uztura speciālistes.

Šajā nodarbībā apskatīsim:

- Sabalansēta uztura nozīme
- Neveselīga uztura sekas
- Kas ir veselīgs, sabalansēts uzturs?
- Ogļhidrāti, pilngraudu produkti un cukurs
- Olbaltumvielas un tauki
- Kā atšķiras produktu cenas?
- Sezonālie augļi, dārzeņi
- Kāds ir ekonomisks, bet veselīgs uzturs? Kā izvēlēties un ietaupīt?
- Kā iepirkties ekonomiski?

Sabalansēta uztura nozīme

- **Pilnvērtīgs uzturs** ir organisma dzīvības funkciju kvalitātes un maksimālas efektivitātes nodrošinātājs – **tas apgādā mūsu organismu ar enerģiju un uzturvielām**
- **Kādi ir ieguvumi no veselīga un sabalansēta uztura?**
  - Veselības saglabāšana
  - Slimību profilakse
  - Hronisku slimību progresijas aizkavēšana
  - Paātrināta atveseļošanās no ikdienas saslimšanām
  - Vielmaiņas veicināšana
  - Veselīga svara saglabāšana

Neveselīga uztura sekas

- Neveselīgs uzturs būs gan ar **neveselīgiem produktiem bagāts uzturs**, gan arī **nepilnvērtīgs (uzturvielām nabadzīgs) uzturs**
- **Kardiovaskulārās jeb sirds-asinsvadu sistēmas saslimšanas**
  - Primārais nāves cēlonis Latvijā
  - Veicina uzturs, kas ir bagātīgs ar piesātinātajiem taukiem un trans-taukskābēm, mazkustīgs dzīvesveids un liekais svars
- **Onkoloģiskās saslimšanas**
  - Risku palielina liekais svars un uzturs, kas ir bagātīgs ar vienkāršajiem ogļhidrātiem, trans-taukskābēm, sarkano gaļu un pārstrādātiem gaļas produktiem
  - Risku samazina uzturs, kas ir bagātīgs ar dārzeņiem, augļiem un šķiedrvielām

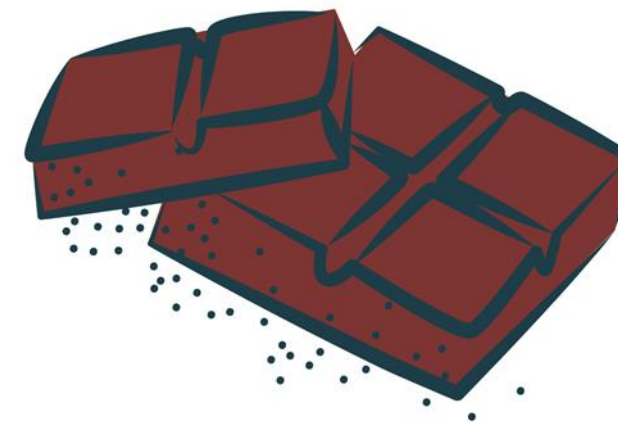
Neveselīga uztura sekas

- **Cukura diabēts**

- Lielākais riska faktors ir aptaukošanās
- 4x lielāks sirds-asinsvadu sistēmas slimību un 6x lielāks hroniskas nieru slimības risks

- **Aptaukošanās**

- Izraisa kalorijām bagāts uzturs
- Veicina sirds un asinsvadu sistēmas saslimšanu, diabēta, onkoloģisko saslimšanu risku
- Rada slogu balsta un kustību aparātam, apgrūtina ikdienas darbības

Neveselīga uztura sekas

• Minerālvielu un vitamīnu deficīts

- Rodas, izslēdzot kādu noteiktu produktu grupu no uztura
- Dārzeņu un augļu neiekļaušana uzturā
- Nepārdomāts un nesabalansēts veģetārisms vai vegānisms

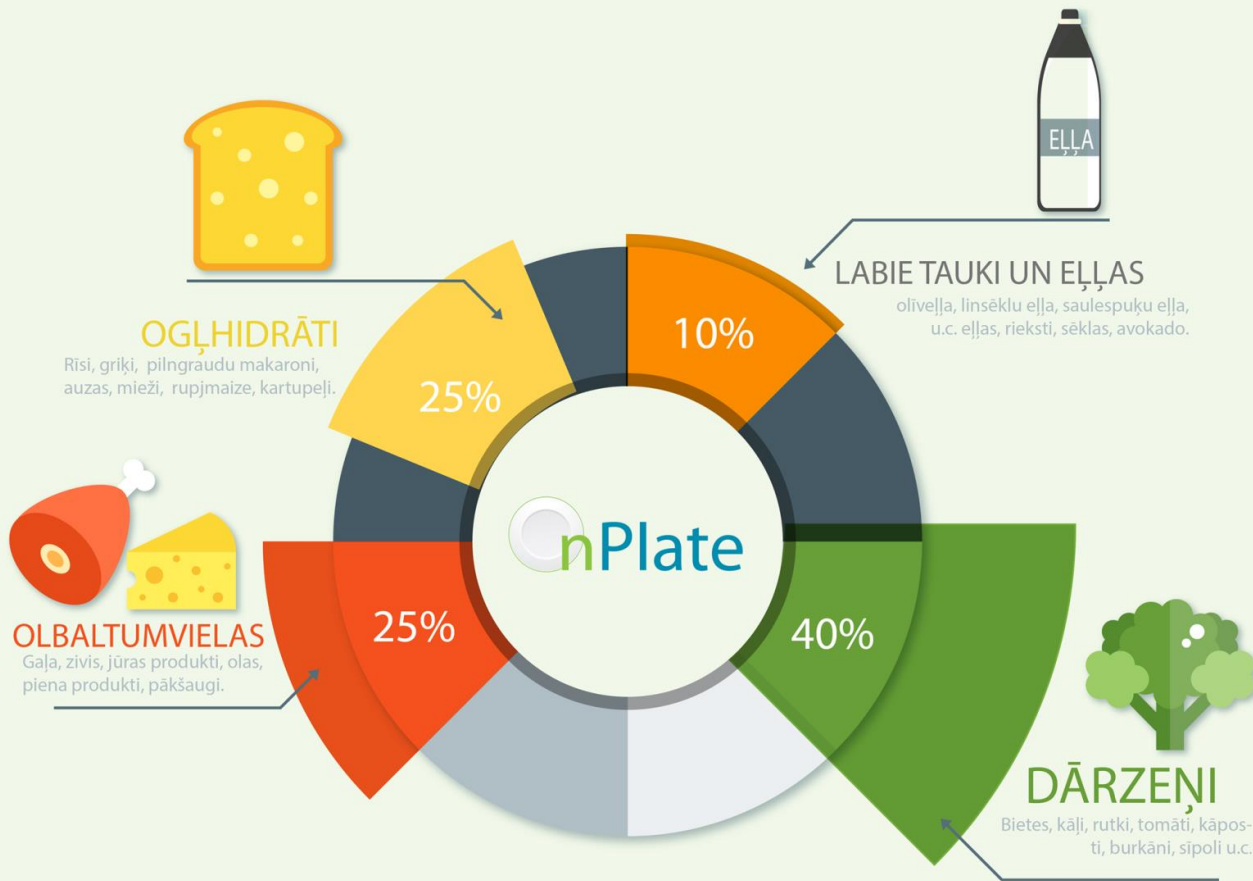
• Balsta un kustību aparāta traucējumi

- Osteoporozī veicina uzturs, kas ir nabadzīgs ar kalciju, D vitamīnu, bet pārmērīgi bagāts ar kofeīnu un alkoholu

• Malnutrīcija

- Izraisa nepietiekama uzturvielu uzņemšana
- Palielināts saslimšanas un infekciju risks, samazināta enerģija, muskuļu vājums
- Lēnāks atveseļošanās process, zūd mobilitāte, pieaug kritienu risks

KĀ JĀIZSKATĀS TAVAM ŠĶĪVIM? VESELĪGA UZTURA ŠĶĪVIS

Veselīga uztura pamatprincipi

Ogļhidrāti

- Ogļhidrāti ir galvenais mūsu organisma enerģijas avots
- Ogļhidrāti pārtikā ir gan **vienkāršo ogļhidrātu** veidā (*dod tūlītēju enerģiju*), gan **salikto ogļhidrātu** veidā (*nodrošina ilgstošu enerģiju*)
- Organisms ogļhidrātus pārveido **glikozē**
- Dienā pieaugušam cilvēkam ar uzturu jāuzņem no **260 – 590 g ogļhidrātu**, atkarībā no vecuma un fiziskas slodzes.
- Piemēram 260 grami ir 40-59 gadus vecām sievietēm, kas veic vieglu darbu, bet līdz 590 gramiem 18-29 gadus veciem smaga fiziskā darba strādniekiem.

Kādus ogļhidrātus šodien uzņemt?

- Brokastīs – putra no 50 g pilngraudu auzu pārslu
- Uzkoda – rupjmaizes šķēle (50g) ar piedevām
- Pusdienās – 70 g pilngraudu pastas vai 70 g pilngraudu rīsu
- Uzkoda – vidējs ābols
- Vakariņās – 90 g griķu

Atlikušo dienas devu uzņemsi ar dārzeņiem un augļiem!

Izvēlies prātīgi!

PILNGRAUDU PRODUKTI

- Pilngraudu milti
- Rudzu maize
- Pilngraudu maize
- Brūnie un savvaļas rīsi
- Griķi
- Auzu pārslas
- Auzu cepumi
- Miežu putraini
- Pilngraudu makaroni

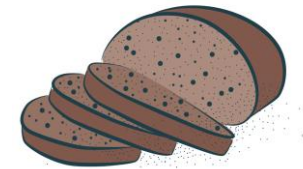
RAFINĒTIE PRODUKTI

- “Baltie” milti
- Baltmaize
- Saldskābmaize
- Baltie, pulētie rīsi
- Manna
- Ātri pagatavojamās biezputras
- Krekeri, biskvīti
- Brokastu pārslas
- Makaroni

Ko iekļaut uzturā? Kā ietaupīt?

- **Izvēlies pilngraudu produktus** – tie ir vērtīgāki un nodrošinās ar enerģiju ilgāk
- Ja produkts satur vismaz 3 g šķiedrvielu (*uz 100 g*), **tas ir labs šķiedrvielu avots**
- Maizi un graudaugus var uzglabāt saldētavā, tādējādi pagarinot to derīguma termiņu
- Uzglabā graudaugus slēgtos konteineros – vēsā un sausā vietā, tādējādi samazinot risku, ka tajos iemitināsies kukaiņi
- Iegādājoties produktus, pievērs uzmanību to **derīguma termiņam**

Cukurs

- Cukurs = “tukšās” kalorijas
- Dienas laikā nevajadzētu uzņemt vairāk kā **5 tējkarotes jeb 25 gramus cukura**
- Dabīgi sastopams augļos, ogās, dārzeņos un pienā
- Pārmērīgi lietojot cukuru
  - **Pieaug ķermeņa svars**
  - **Paaugstināt sirds slimību un cukura diabēta risks**
  - **Pieaug kariesa risks**
  - **Iespējama ādas problēmu attīstība**

Kas ir slēptais cukurs?

- Pārtikas produktiem pievienotais cukurs – **tas arī tiek skaitīts pie dienas normas!**
- **Cukuru pievieno:**
  - Konditorejas izstrādājumiem, cepumiem, šokolādei un saldumiem
  - Jogurtiem, dažādiem piena dzērieniem
  - Mērcēm, piemēram, kečupam
  - Augļu dzērieniem, saldinātiem gāzētiem dzērieniem (limonādēm), alkoholiskajiem kokteiļiem
- Ja jūs brokastīs apēdat vienu porciju brokastu pārslu (*7,8 grami cukura*), jogurtu ar augļu piedevu (*15 grami cukura*) un pievienojat tējai vai kafijai vienu tējkaroti cukura (*5 grami cukura*), **jau esat uzņēmis un pat pārsniedzis dienas normu!**

Izvēlies!

0,50 EUR/kg

?

1,85 EUR/l

1,32 EUR/kg

?

5,31 EUR/kg

1,20 EUR/kg

?

4,42 EUR/kg

8,90 EUR/kg

?

19,93 EUR/kg

Olbaltumvielas jeb proteīni

- Olbaltumvielas ir nepieciešamas organisma augšanai, attīstībai, šūnu un audu atjaunošanās procesiem, tās arī pilda organisma aizsargfunkcijas
- Pieaugušam cilvēkam **vēlamais olbaltumvielu daudzums uzturā ir 0,8 – 1 g uz 1 kg ķermeņa masas**
  - *70 kg smagam vīrietim dienā būtu jāuzņem 56-70 g olbaltumvielu, piemēram –*
  - Brokastis – 2 vārītas olas
  - Pusdienas – tvaicēta vistas fileja 120g
  - Vakariņas – tvaicēta mencas fileja 100g
- Olbaltumvielu avoti ir gaļa, zivis, olas, piens un piena produkti, kā arī pākšaugi, rieksti, sēklas

Kā ietaupīt?

- Vairākas reizes nedēļā dzīvnieku valsts olbaltumvielas aizstāj ar augu valsts olbaltumvielām, jo tās ir krietni vien lētākas – **izvēlies pupiņas, zirņus, lēcas un citus pākšaugus**
- Tādu gaļas izstrādājumu vietā kā desas un sardeles izvēlies liesu gaļu (piemēram, vistu vai tītaru), tā nodrošinot ilgāku sāta sajūtu par labāku cenu
- Ja redzi, ka veikalā ir **lieliska cena gaļai vai zivij, iegādājies to vairāk un sasaldē**, tā ilgtermiņā ietaupot
- Kā uzskodu neizvēlies veikalā pieejamos sālītos vai grauzdētos riekstus un sēklas, bet izvēlies ekonomiskāku opciju – **pērc svaigus riekstus un sēklas vairumā un pats mājās tos apgrauzdē**

Izvēlies!

?

6,00 EUR/kg

12,99 EUR/l

?

3,32 EUR/kg

1,66 EUR/kg

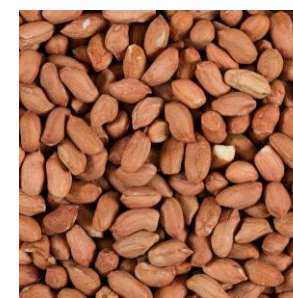

?

3,50 EUR/kg

10,89 EUR/kg

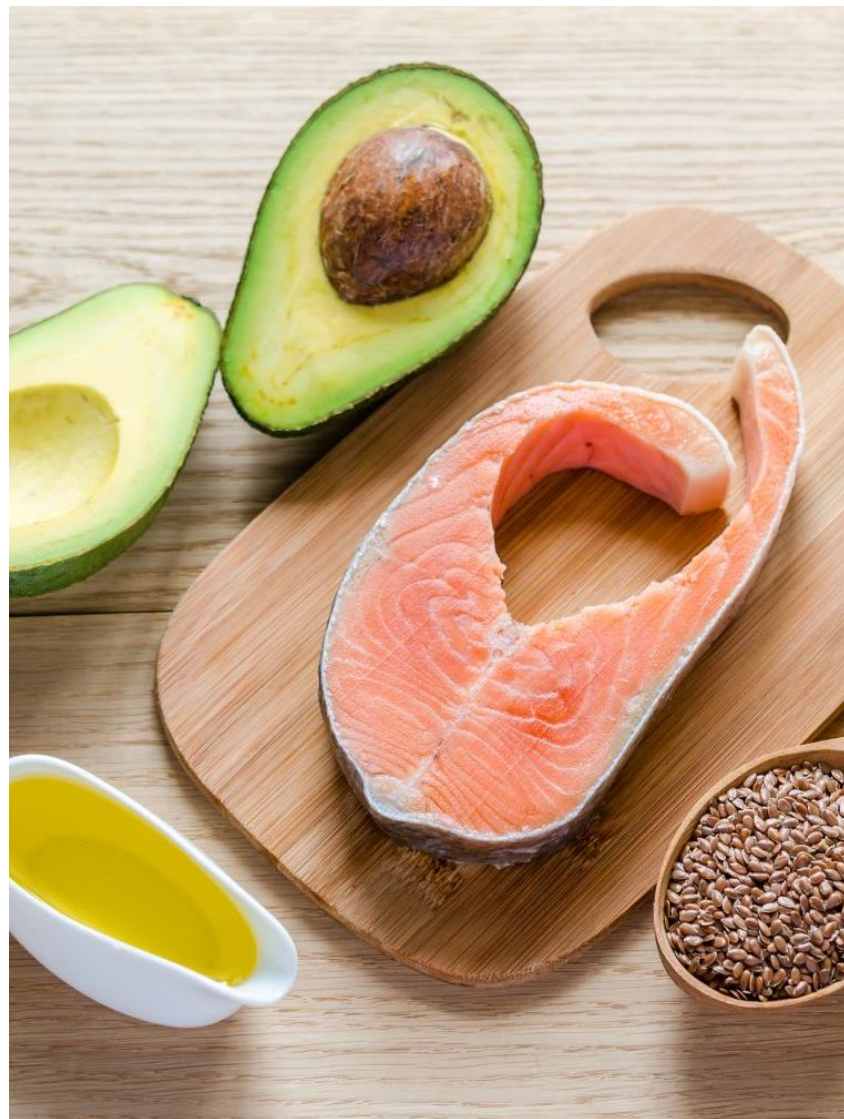

?

3,72 EUR/kg

8,50 EUR/kg

Tauki

- Nodrošina siltumizolāciju
- Amortizē iekšējos orgānus
- Veido organisma rezerves
- Vajadzīgi smadzeņu darbībai, ādas un matu veselībai, hormonālās sistēmas darbībai

Atpazīsti taukus!

Vislabākie tauki – zivs tauki (lasis, siļķe, skumbrija, tuncis)

Ļoti labi tauki – olīveļļa

Labi tauki – kvalitatīvas augu eļļas (linsēklu eļļa, rapšu eļļa, sojas eļļa, valriekstu eļļa, kukurūzas eļļa, saulespuķu eļļa, mandeļes, zemesrieksti, lazdu rieksti, avokādo, saulespuķu sēklas)

Tauki, kuru daudzums ir jākontrolē – dzīvnieku un piena tauki (speķis, trekna sarkanā gaļa – liellopa, jēra, cūkas gaļa, piens, sviests, siers, krējums, saldējums)

Vissliktākie tauki – trans-taukskābes (margarīns, konditorejas izstrādājumi kā cepumi, vafeles, bulciņas, pusfabrikāti, eļļā gatavoti pārtikas produkti)

Dārzeņi un augļi

- **Vismaz 5 porcijas dārzeņu vai augļu katru dienu uzlabos TAVU veselību!**
- Samazina hronisko saslimšanu risku (sirds un asinsvadu slimības, liekais svars, cukura diabēts)
- Vērtīgs vitamīnu un minerālvielu avots (Na, folijskābe, A un C vitamīni u.c.)
- Šķiedrvielu avots
- Nesatur holesterīnu, zems tauku un kaloriju daudzums

NACIONĀLAIS
ATTĪSTĪBAS
PLĀNS 2020

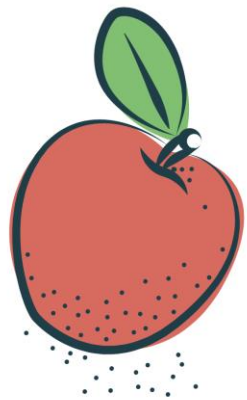

EIROPAS SAVIENĪBA
Eiropas Sociālais
fonds

IEGULDĪJUMS TAVĀ NĀKOTNĒ

Kā uzņemt 5 porcijas ar augļiem un dārzeņiem?

1 ābols

+

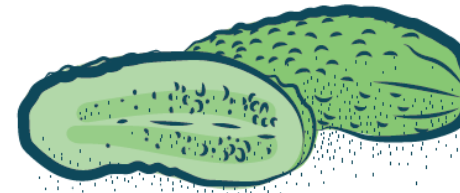
1 maza paprika

+

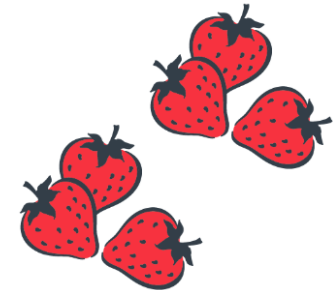
2 plūmes

+

1 vidējs gurķis

+

sauja ar zemenēm

1 porcijas lielums =

Izvēlies vietējo/aizmirsto

- **Kālis** - tos var pagatavot krāsni, pievienot kartupeļu biezenim un sakņu zupai
- **Rācenis** - saldāks par kāli, satur daudz C vitamīna un karotīnu, kā arī kāliju, kalciju, fosforu, magniju, dzelzi un sēru
- **Ķirbis** - pacietīgi sagaidīs ziemas beigas, turklāt glabājoties pat paliks saldāks.
- **Rutks** - C vitamīna bumba
- **Pētersīļa sakne** - pastiprinās buljona garšu, dos bagātīgumu jebkuram dārzeņu ēdienam
- **Kolrābis** - tos uzturā var lietot gan svaigā veidā, gan arī vārītus, sutinātus un konservētus
- **Pastinaks** - saldens, bagāts ar šķiedrvielām, minerālvielām un vitamīniem, var izmantot kā labu piedevu svaigā veidā pie salātiem

Kā ietaupīt?

- **Ievēro sezonalitāti** – šie augļi un dārzeņi būs ar piesātinātāku garšu, bagātāki ar vitamīniem, un arī lētāki!
- Ja pats audzē dārzeņus, ogas vai augļus, **daļu no tiem iesaldē vai arī uzglabā vēsā vietā** un izmanto pārējos gada mēnešos
- Ja sava dārza Tev nav, tad brīdi, kad ir īstā sezona un dārzeņu un ogu cena ir viszemākā, **iegādājies tos vairumā un uzglabā nesezonai vai sasaldē tos**
- Sezonas laikā pagatavo konservus, kas vēlāk noderēs kā gards našķis, ko celt galdā
- **Saldēšana ir visvērtīgākais uzglabāšanas veids**, jo tad vitamīnu zudumi ir vismazākie
- Laikus var arī sasaldēt garšaugus un vēlāk izmantot tos, gatavojot ēdienus

Kā ietaupīt?

- Iegādājies mazus daudzumus ar dārzeņiem un augļiem, bet biežāk, lai tie nepaspētu sabojāties
- Iegādājies produktus vienkāršus: nenomizotus, nesagrieztus un noteikti ne kā pagatavotus salātus – **nepārmaksā!**
- Pat ja Tev nav sava dārza, **garšaugus vari audzēt uz palodzes**, nevis pirkt veikalā, pie tam tie vienmēr būs svaigi
- **Plāno un gatavo gudri** – laicīgi sasaldē jau gatavas dārzeņu porcijas zupām un sautējumiem, tā ietaupot laiku un naudu
- Iegādājies **konservētus pākšaugus**, kas būs lēts un ātri pagatavojams olbaltumvielu avots
- Iegādājoties **pārtikas produktus**, salīdzini visu šādas produktu grupas cenu kilogramā vai litrā

Kā ietaupīt iepērkoties?

- Laikus izplāno maltītes
- Izmanto to, kas jau atrodas mājās
- **Neiepērcies izsalcis!**
- Pārbaudi **derīguma termiņu**
- Ņem vērā **sezonalitāti**
- Pērc tik, cik spēj apēst
- Izmanto arī konservētus un saldētus produktus

Slimību profilakses un
kontroles centrs

NACIONĀLAIS
ATTĪSTĪBAS
PLĀNS 2020

EIROPAS SAVIENĪBA
Eiropas Sociālais
fonds

IEGULDĪJUMS TAVĀ NĀKOTNĒ

Paldies par uzmanību! Jautājumi?
